

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ МУЗИКОЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Т. В. Большакова. Теоретико-методологічні засади організації дистанційного навчання в контексті музикознавчої діяльності

Проаналізовано специфіку переходу на дистанційну форму навчання, зокрема проведення занять у режимі он-лайн на факультеті музичного мистецтва Харківської державної академії культури. Продемонстровано основні сильні та слабкі сторони такої форми освіти, особливості проведення індивідуальних, дрібногрупових і поточних занять он-лайн, окреслено деякі засоби реалізації досвіду такої форми проведення занять, набутого протягом двох останніх років професорсько-викладацьким складом факультету. Наголошено на необхідності пошуку і впровадження в педагогічну практику нових форм освітньої і наукової роботи зі студентами та аспірантами в умовах карантину, спричиненого пандемією COVID-19. Презентовано кілька творчих здобутків студентів і викладачів факультету музичного мистецтва ХДАК за останні два навчальні роки, які стали можливими не лише завдяки, а й всупереч усім складнощам, що пов'язані з переорієнтацією факультету на дистанційні форми навчання.

Ключові слова: *дистанційна освіта, музикознавство, заняття он-лайн, творчі спеціальності, індивідуальні, практичні, дрібногрупові, поточні лекційні й семінарські заняття.*

T. Bolshakova. Theoretical and methodological principles of distance learning in the context of musicological activities

Abstract. The analysis of the specifics of the transition to distance learning, including online classes, at the Faculty of Music of the Kharkiv State Academy of Culture has been carried out. The main strengths and weaknesses of this mode of study, in particular, the features of conducting individual, small-group, and current online classes, have been demonstrated; some means of implementing the experience of this mode of conducting classes acquired over the past two years by the academic staff of the Faculty, have been outlined. The need to search for and to introduce into pedagogical practice new forms of educational and research work with students and graduate students under the quarantine caused by the COVID-19 pandemic has been noted. A number of creative achievements of students and

lecturers of the Faculty of Music of KhSAC over the past two academic years, which became possible not only due to, but also in spite of all the difficulties associated with the reorientation of the Faculty to distance learning, have been presented.

The purpose of the paper is to analyze the current tasks facing the creative faculty, which is the Faculty of Music of KhSAC, related to the rapid transition to a distance learning system, and to identify the main directions for their solution.

The methodology. The study of this issue has led to the use of comparative-analytical and experimental-and-practical approaches.

The topicality is about understanding the strengths and weaknesses of introducing distance learning at the creative faculty and finding the best options for its application.

Conclusions. Analysis of practical creative and pedagogical activities of lecturers and students of the Faculty of Music of KhSAC under the distance learning allowed us to assert that this process has a number of positive and negative features.

The positive lies in more free planning by students and post-graduate students of the preparation time and attending classes, in gaining experience in conducting a dialogue not only verbally, but also in writing, in the ability to more closely join modern forms of acquiring knowledge, in particular online, in a more literate and multi-layered mastery of both the student and the teaching staff of the possibilities of the Internet, in a creative approach to the forms of presentation by lecturers and the assimilation of theoretical and practical material by students. The positive is the possibility of organizing numerous scientific online conferences, distance festivals and competitions, and so on. At the same time, in conducting individual, small-group, and current practical classes, very significant difficulties arise that make it impossible to acquire the entire spectrum of skills and abilities that musicians-performers and conductors should possess by students of creative educational programs. So, after the consequences of COVID-19, distance learning, including the ability to communicate online, should be harmoniously and rationally applied to provide the best possible combination with traditional modes of education that have been developed over decades.

Prospects for further research consists in the theoretical and practical development of the best

* This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

achievements of domestic and foreign lecturers working remotely in the arts, in particular in the music, education sector, in the accumulation of theoretical knowledge while experimenting in conducting individual, small-group, and collective online classes in all areas of musical performance, musical-scientific, and musical-pedagogical activity, and in the scientific and methodological comprehension of this process.

Keywords: *distance education, online classes, faculty of musical art of KhSAC, individual practical, small-group, large-group lectures and seminars.*

Актуальність теми дослідження. Непрості освітні виклики, спричинені пандемією COVID-19 і переходом на дистанційне навчання, що постали в 2019/20 і 2020/21 навчальних роках перед закладами вищої освіти, потребують не лише ґрунтовного вивчення та аналізу, а й стимулюють пошук нагальних рішень щодо оптимізації надання освітніх послуг за умов, що склалися в останні два роки.

Постановка проблеми. Особливості переорієнтації освітнього процесу з «живого» безпосереднього спілкування викладачів і здобувачів у навчальних аудиторіях на дистанційне навчання (зокрема в режимі он-лайн) збіглися з початком реалізації стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 рр., розробленої й запропонованої Міністерством освіти і науки України (Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки, 2020), де, з-поміж іншого, наголошується на необхідності входження нашої держави в загальноєвропейський освітньо-науковий простір, у якому активно впроваджуються цифрові технології та принципи дистанційної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті 49 Закону України «Про вищу освіту» (п. 4) дистанційній освіті, яка визнається поряд з очною, заочною, мережевою та дуальною формами, надається вичерпна характеристика: «Дистанційна форма здобуття освіти — це індивідуалізований процес здобуття освіти, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» (*Про вищу освіту*: Закон України 2014, ред. 2021). Висвітленню проблем широкого практичного застосування дистанційних форм навчання у вищій школі в останні десятиріччя присвячено кілька ґрунтовних праць, зокрема монографія академіка В. Кременя (2005), чимало наукових статей, написаних

представниками професорсько-викладацької спільноти, що презентують найрізноманітніші галузі української науково-педагогічної думки. Так, перевагам і недолікам дистанційної освіти та прогнозам перспектив її розвитку в Україні присвячена стаття доцентки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна В. Прибилової. Зокрема ця авторка наголошує, що «... серед важливих проблем та недоліків дистанційної форми освіти в Україні варто також виділити недостатній безпосередній контакт між персональним викладачем та дистанційним студентом через надзвичайну професійну завантаженість вітчизняних педагогів» (Прибилова, 2013, с. 35).

Ще на початку 2000-х рр., задовго до масового впровадження дистанційної освіти у ЗВО України, цій проблемі присвятив наукову публікацію доктор педагогічних наук Б. Шуневич (2002), який пізніше продовжив розвідки за цією тематикою, звернувшись до досвіду зарубіжних країн (Шуневич, 2011).

Специфіка сучасної інтернет-комунікації яскраво висвітлена в статті кандидата культурології Ж. Денисюк, де, з-поміж іншого, наголошувалося на тому, що «... інтернет-середовище поступово перетворюється на універсальний комунікативний та культурний простір, де завдяки механізмам віртуалізації, феномену гіпертексту, мережевим комунікаціям соціальність набуває нової якості в умовах нових комунікаційних технологій» (Денисюк, 2017, с. 180).

Проблемам упровадження дистанційної освіти в Україні у 2017 р. був присвячений тематичний міжвузівський вебінар «Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія», організаторами якого стали Київський національний торговельно-економічний університет і Вінницький торговельно-економічний інститут. Оприлюднені електронні матеріали цього заходу засвідчили його своєчасність і зацікавленість цією формою навчання представниками академічної спільноти з різних міст України. Так, докторка медичних наук І. Власенко серед позитивних моментів такої форми здобуття студентами знань визначила можливість навчатися в зручний для них час, у звичному оточенні, у відносно автономному темпі. Також авторка публікації наголосила на нижчій вартості такого навчання. Серед недоліків дистанційної освіти нею названі відсутність безпосереднього контакту студента з викладачем, неможливість перевірки самостійності виконання студентами завдань, високу ймовірність втрати студентом навичок правильного формулювання власних

думок та проведення дискусійного обговорення. До того ж, на думку авторки, «можливість навчатися у зручний час може перетворитися не на систематичне навчання, а на постійну прокрастинацію цього виду діяльності» (Власенко, 2017, с. 12).

Водночас на цьому ж вебінарі наголошувалося на такому важливому аспекті дистанційної освіти як «доступна можливість одержати освіту за кордоном з мінімальними фінансовими витратами при великому виборі спеціальностей, оскільки більшість ВНЗ Європи та США ввели таку зручну для студентів форму освіти набагато раніше, ніж Україна» (Сльота, 2017, с. 41).

Ще одним важливим параметром упровадження дистанційної освіти в багатьох країнах є започаткування можливості отримати саме таким чином актуальні знання в тій чи іншій сфері найширшому колу людей із певними обмеженнями очного навчання: військовикам строкової служби, інвалідам, в'язням, людям, які працюють, людям немолодого віку та ін.

Перелік наявних правових документів, що пов'язані із започаткуванням і впровадженням дистанційного навчання в Україні, найперший з яких датований ще 1998 р., наводить кандидат педагогічних наук А. Литвин (2020).

Грунтовною та актуальною є стаття представників ХДАК професорів В. Шейка і Н. Кушнарєнко, у якій здійснено глибокий аналіз проблем культури та дигіталізації у вищій культурологічно-мистецькій та інформаційно-бібліотечній освіті. Зокрема, автори наголосили на тому, що впровадження в навчальний процес цих двох складових «... дозволить сформувати загальні, базові і спеціальні, професійні культурологічні й інформаційно-комунікаційні компетентності, що забезпечать сучасний соціокультурний та інформаційний простір інтелігентними, інтелектуальними, креативними, культуроцентричними та інформаційно налаштованими фахівцями нової генерації» (Шейко, Кушнарєнко, 2020, с. 76).

Однак, якщо до розповсюдження COVID-19 більшість таких розвідок стосувалася теоретичного осягнення специфіки дистанційної освіти та занять в режимі он-лайн, то саме епідеміологічна ситуація двох останніх років, що виникла в усьому світі, спровокувала необхідність якомога скорішого і масового практичного застосування онлайн-платформ для безперервного продовження навчального процесу в кардинально нових для більшості науково-педагогічних працівників умовах.

Для усвідомлення нових викликів у навчальному процесі, пов'язаних із швидким переходом до системи використання дистанційних форм спілкування зі здобувачами, наукових статей з цієї нагальної проблеми, пов'язаних з особливостями їх застосування на творчих спеціальностях, зокрема на спеціальності «Музичне мистецтво», виявилось явно замало, адже практичний рівень знань та умінь щодо організації навчального процесу в нових обставинах для значної частини професорсько-викладацького складу більшості ЗВО виявився недостатнім.

Мета статті — проаналізувати нагальні завдання в принципово інших, порівняно з попереднім досвідом, підходах до організації навчального процесу, що постали перед творчим факультетом, яким є факультет музичного мистецтва ХДАК, пов'язаних із швидким і неочікуваним більшістю професорсько-викладацького складу переходом на систему дистанційного навчання, та визначити основні напрями їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попит на нові знання щодо організації навчального процесу останнім часом спричинив появу посібників з проблем організації дистанційного навчання саме у ЗВО, які готують творчих особистостей, зокрема музикантів, адже до цього часу, зважаючи на аналіз досліджень і публікацій з організації та реалізації дистанційного навчання, досліджень, які безпосередньо стосувалися би розгляду цієї проблеми в контексті реалізації музичних освітніх програм, суттєво бракувало. Саме брак таких проблемних публікацій стимулював звернення під час запровадження карантинних обмежень фахівців у сфері музичного мистецтва і музичної педагогіки до осягання специфіки організації дистанційного навчального процесу у творчих ЗВО. Так, лише протягом весни 2021 р., до факультету музичного мистецтва ХДАК на рецензування викладачами комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради були подані дві подібні праці: навчально-педагогічний посібник «Дистанційний освітній процес у системі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва» (укладачка — кандидатка наук із державного управління, професорка кафедри фортепіано Т. Дорош) і колективний практичний посібник «Методика використання квест-технології у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва» (укладачі — викладачі кафедри фортепіано цього ж ЗВО О. Турукіна, Л. Овчаренко, О. Лосєва та О. Лосєв).

У першому з цих посібників розглядається специфіка проведення музичних занять у ЗВО в дистанційному режимі, особливості творчої взаємодії та міжособистісної комунікації викладача і здобувача під час дистанційних занять. Головною ціллю другого є допомога майбутнім педагогам і вчителям музичного мистецтва в застосовуванні інноваційних форм навчання, зокрема квест-технології (наприклад, пошук у мережі Інтернет декількох виконань одного й того ж музичного твору з репертуару студента з подальшим аналізом його інтерпретацій різними виконавцями та обґрунтуванням доцільності вибору здобувачем — якщо такий стався — найбільш прийнятної для конкретного здобувача і найяскравішого зразка з подальшим обговоренням цього творчо-аналітичного процесу з педагогом). Така форма роботи, як правило, неможлива під час занять у класі з причин обмеження відведеного часу, фактично надає змогу створити освітній простір, у якому обидва учасники освітнього процесу — і педагог, і здобувач-музикант — здійснюють самоосвіту, що позитивно впливає на їхню фахову підготовку, якість здобутих знань, набутих слухових уявлень, вироблення певних виконавсько-аналітичних умінь та навичок.

Немає сумніву в тому, що чи не найбільш специфічними і вразливими щодо реальної можливості збереження якості навчання за обставин, у яких перебувають освітні заклади під час запровадження карантину, є ЗВО, які готують фахівців у сфері музичного мистецтва, адже в їхніх освітніх програмах одним із визначальних компонентів є творча складова, яка передбачає безпосереднє й практично постійне спілкування зі здобувачами не лише на лекційних, семінарських і практичних групових заняттях (проведення занять з хорового або оркестрового класів за умов карантину практично внеможливлене), а й на індивідуальних і дрібногрупових (спецінструмент, диригування, спів, вокал, клас ансамблю, читання партитур та ін.). Дворічний особистий досвід організації дистанційного навчання на факультеті музичного мистецтва ХДАК й проведення освітнього процесу та іспитів у режимі он-лайн дозволяє сформулювати основні ракурси освітньо-творчої діяльності педагогів і здобувачів за умов карантину.

Специфіка проведення такого типу занять передбачає безпосередній творчий контакт викладача зі здобувачем, можливість миттєвої реакції викладача на виконання не лише музичного твору загалом, а й на гру (звукові, темпові, темброві характеристики тощо) окремих його

епізодів та навіть найдрібніших, на кшталт окремих музичних фраз і мотивів, демонстрацію особисто викладачем на музичному інструменті або голосом тих чи інших завдань, методів і засобів подолання певних технічних проблем, специфіки звукоздобування тощо. На жаль, реальні технічні можливості Інтернету (далеко не завжди якісний зв'язок, іноді із затриманням звуку та/або відео, більшою або меншою мірою спотворення звучання, практична неможливість синхронізувати гру музичного твору декількома виконавцями) не можуть достатньою мірою задовольнити ці та подібні потреби щодо проведення творчих занять і вимагають як від викладача (концертмейстера, керівника ансамблевого колективу), так і від здобувача шукати і знаходити можливість виконати на необхідному рівні такі творчі завдання не завдяки, а всупереч наявним недосконалим можливостям зв'язку.

У цих випадках педагог нерідко вимушений обмежуватися під час заняття зауваженнями загального плану, і, водночас, замість власної демонстрації виконання якогось музичного епізоду, застосовувати більш яскраві й дохідливі аргументи: порівняння з певними літературними асоціаціями, художніми або поетичними прикладами. Обмеженість можливості якісної власної демонстрації музичних прикладів має заміщатися образністю характеристик і висловів викладача щодо виконання твору здобувачем, його стимулюванням до пошуку (або пропонування після заняття прослухати знайдені в Інтернеті викладачем варіанти високохудожнього виконання відповідного музичного твору). Під час занять з диригування в режимі он-лайн, як правило, використовується заздалегідь записана концертмейстером фонограма або якісний запис виступу якогось музичного колективу (хору, оркестру). Зрозуміло, що в цих випадках учень-диригент має змогу у своїх жестах лише правильно віддзеркалювати музику, але ж ніяким чином не керувати її виконанням. На молодших курсах така практика диригування, коли ще відбувається формування диригентського апарату, спричиняє менше втрат, ніж на старших курсах (особливо на випускному), коли здобувач має безпосередньо взаємодіяти з творчим колективом і, так би мовити, диктувати йому власну версію інтерпретації твору. У такому випадку можливим варіантом занять з диригування, на наш погляд, є відмова на деякий час від музичної фонограми й заміна її власним співом головної мелодії твору (якщо це можливо) і диригування уявним колективом

(практично самим собою), що надасть змоги не дотримувати шаблону фонограми, а проявити саме свою творчу сутність.

У контексті аналізу подібних карантинних умов, які постають під час організації дистанційного освітнього процесу в інших музичних ЗВО України, зазначимо, що в деяких творчих закладах вищої освіти України, зокрема в НМАУ імені П. І. Чайковського, попри карантинні обмеження, певна частина індивідуальних занять, на яких були присутні лише викладач і студент, все ж таки проводилася з усіма мірами перестороги (масковий режим, дотримання дистанції тощо) очно. Такі ж міри застосовувалися і під час проведення (як виняток, за згодою і попередньою домовленістю викладача і студента) подібних очних індивідуальних занять на випускових курсах, закінчення яких передбачало складання випускниками кваліфікаційних творчих екзаменів, і на факультеті музичного мистецтва ХДАК. Однак усі випускні кваліфікаційні іспити проводилися виключно в режимі он-лайн.

З практики знаходження нових форм групового виконання творів на відстані учасниками великих музичних колективів як доволі вдалий приклад, який, все ж таки, можна класифікувати радше як експеримент, називаємо декілька яскравих композицій, записаних і викладених на YouTube віртуальним естрадно-симфонічним оркестром ХДАК (їх автор – завідувач кафедри оркестрових інструментів І. А. Гайденко): «Opening», запис 07.05.2020, диригент І. Гайденко (Гайденко, 2020 (1)), «Dance of planets», запис 08.06.2020, диригент І. Гайденко (Гайденко, 2020 (2)), «Intermedia», запис 30.12.2020, диригент С. Гаркуша (Гайденко, 2021 (1)) та «Evil and Good», запис 20.04.2021, диригент С. Гаркуша (Гайденко, 2021 (2)).

Як варіант дистанційних занять зі спеціального інструменту або зі співу (вокалу тощо) можна використовувати не заняття он-лайн, а попередній запис виконання програмних творів здобувачем з подальшим надсиланням цього запису викладачеві (окремі відео- або аудіофайли або посилання на розміщення їх на YouTube каналі тощо), адже з практики є очевидним факт більш якісного відтворення звучання і відео не під час онлайн-спілкування, а за умов звичайного аудіо- або відеозапису виконання. Пізніше, після надсилання таких аудіо- або відеофайлів викладачеві і прослуховування їх ним, бажане все ж таки спілкування зі здобувачем за допомогою програми відеозв'язку з метою обговорення

виконання і постановки наступних технічних та (або) творчих завдань.

Практика останніх двох навчальних років також довела перевагу прослуховування виконаних здобувачем музичних творів під час іспиту або заліку, знову-таки, не в режимі он-лайн, а в запису. Це зумовлене, по-перше, як було зазначено вище, більш якісним записом творів, а по-друге, що передбачене студентоцентристським підходом у навчанні, – можливістю запису здобувачем декількох версій виконання програми і надання на екзамен найвдалішого варіанта.

Зрозуміло, такі обставини, зазвичай, потребують набагато більше часу і зусиль як здобувачів, так і справжніх творчих викладачів, але за будь-яких сучасних умов (пандемія, карантин) метою творчого факультету була і є підготовка високоякісних фахівців у сфері музичного мистецтва попри всі складнощі та сучасні новації в навчанні й здобутті вищої освіти.

Характерною тенденцією в організації та проведенні різноманітних виконавських та композиторських конкурсів і фестивалів, що набула популярності задовго до пандемії, стало проведення таких заходів он-лайн. Так, ще у 2016 р. на VII Міжнародному музичному інтернет-конкурсі (Сербія, Белград) академічний хор ХДАК (художній керівник і диригент В. Бойко, хормейстер В. Воскобойнікова) виборов звання лауреата 1 премії та абсолютного чемпіона світу за сумою набраних балів у декількох різних номінаціях (Факультет музичного мистецтва. Кафедра хорового диригування та академічного співу. Матеріали кафедри, 2021). Але за умов карантину подібні конкурси й фестивалі найрізноманітнішого масштабу стали масовим явищем. Тому здобувачі-музиканти ХДАК, які навчаються за різними освітніми програмами, протягом останніх двох років мали можливість взяти участь у багатьох подібних заходах як всеукраїнського, так і міжнародного рівня й здобути звання лауреатів та дипломантів. Останні перемоги здобувачів і викладачів факультету музичного мистецтва ХДАК пов'язані з їхньою участю в міжнародному інтернет-конкурсі «Orpheus-2021», який проходив протягом березня-травня в м. Бельці (Республіка Молдова). У цьому конкурсі взяли участь: старший викладач кафедри фортепіано О. Степанова (лауреатка I премії), її здобувачі М. Притуленко, А. Акованцева, О. Яцюк (усі – лауреати II премії), скрипалі К. Нежнова та Є. Ільнова (клас професора І. Сташевської, обидві лауреатки II премії), народні співачки,

лауреатки I премії Є. Колінчук, В. Бортнік та лауреатка II премії А. Грунь (усі з класу старшого викладача Г. Бреславець), академічні співачки П. Слісенко та В. Назаренко (клас старшого викладача В. Гіголаєвої-Юрченко, обидві – лауреатки II премії) (Деканат Музичного Мистецтва, 2021).

Такі заходи надають змоги здобувачам та їхнім викладачам навіть під час відсутності можливості «живих» виступів реалізовувати себе як творчі особистості, але, водночас, зазначимо, що поширення практики проведення подібних дистанційних творчих фестивалів і конкурсів позбавляє учасників таких заходів справжнього живого спілкування й обміну виконавським і педагогічним досвідом, і, до того ж, часто заради отримання організаторами матеріального прибутку, занижує рівень вимог щодо складності програми і загальну змагальну планку.

У контексті характеристики особливостей проведення за умов карантину лекційних, семінарських та деяких практичних занять (наприклад з сольфеджіо, гармонії тощо) зазначимо, що ці форми активно поєднують спілкування з групами здобувачів он-лайн під час проведення лекцій та семінарів з багатьма елементами дистанційної освіти (викладення на платформі Google-клас, цілком пристосованій для якісного постійного двостороннього зв'язку викладачів і здобувачів, робочих навчальних програм з кожної навчальної дисципліни, силабусів, текстів (або конспектів) лекцій, методичних рекомендацій до самостійної роботи, тематики та завдань до семінарських і практичних занять, контрольних питань до заліків та іспитів, встановлення термінів виконання і прийом виконаних здобувачами самостійних робіт, а також прозоре аргументоване оцінювання дистанційної роботи кожного з них).

Певною мірою завдання, виконані здобувачами і надіслані ними до відповідних сторінок Google-класу, можуть замінити семінарські заняття, адже будь-який викладач-фахівець одразу зможе оцінити рівень самостійності й оригінальності робіт здобувачів під час надсилання ними відповідей на питання з семінарських занять або виконану здобувачами під час самостійної підготовки практичну роботу – від гармонізації мелодії чи баса або аналізу музичного твору (відповідно до бакалаврських курсів гармонії та аналізу музичних творів) до написання рецензії на якийсь відвіданий наживо або прослуханий в Інтернеті концерт, оперний (балетний, оперетковий) спектакль тощо (аспірантські курси музичної естетики або музичної журналістики).

Вагомою перевагою проведення он-лайн лекційних або семінарських занять з історії світової, української музики, музичної педагогіки, музичної естетики та ін. є те, що викладач має можливість під час таких занять не лише ретельніше зосередитися на матеріалі, що доноситься до здобувачів (завдяки відсутності факторів, які виникають під час безпосереднього «живого» контакту з ними в навчальній аудиторії), а й використовувати без допоміжних засобів, на кшталт мультимедійного екрану, проектора, SD/DVD-плеєрів, телевізора, програвача платівок тощо, які періодично застосовуються викладачами в аудиторіях, можливості Інтернету для демонстрації музичних прикладів, нерідко необхідних для наочного розуміння здобувачами характеристик тієї чи іншої естетичної епохи, того чи іншого музичного напрямку, особливостей інтерпретацій музичних творів різними виконавцями тощо.

Можливість, водночас із прослуховуванням під час онлайн-лекційних або семінарських чи практичних занять певних музичних прикладів, надавати їм у чаті якісь характеристики, не відволікаючи своїм голосом увагу здобувачів від прослуховування музики, і водночас, вести в чаті письмовий діалог-листування з конкретним здобувачем, у якого, наприклад, виникли певні враження від музики, що прослуховується, сприяє більш диференційованому й різноманітному плануванню таких занять і можливості водночас вести діалог з окремим зацікавленим здобувачем (або невеликою групою здобувачів).

На заняттях он-лайн з сольфеджіо під час написання групою здобувачів музичного диктанту, за умови вимкнених в учасників мікрофонів, у кожного з них з'являється можливість уголос для себе проспівати певні епізоди диктанту, не заважаючи групі, що суттєво допомагає позбавитися помилок у диктанті.

Безсумнівною перевагою занять он-лайн є й можливість зберігання (за умови ведення відеозапису лекції або семінару) на відповідній платформі (Skype, Zoom та ін.) відео проведеної лекції протягом певного часу (на платформі Skype, наприклад, записане відео не видаляється протягом 30 діб). Тому відсутність здобувача на онлайн-занятті зовсім не означає неможливість якісно засвоїти ним лекційний або семінарський матеріал, адже, окрім обов'язкового викладення конспекту (або повного тексту) лекцій у відповідному Google-класі, до якого в усіх здобувачів відповідного курсу є вільний доступ, здобувач будь-коли протягом місяця після того

чи іншого заняття в зручний для нього час може переглянути відео лекції чи семінару. Це, з одного боку, може певною мірою дезорієнтувати викладача щодо віртуальної наповненості слухачами аудиторії його занять, а з іншого — надає кожному здобувачеві можливість у зручний для нього час протягом місяця звернутися до перегляду відео того чи іншого заняття. Особливо це зручно для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання, які за умов карантину мають можливість продовжувати працювати під час сесій за місцем мешкання, а також для іноземних студентів (насамперед аспірантів), більшість із яких під час карантину перебуває в себе на батьківщині і час проведення занять (ранок або день) у Харкові суттєво різниться з місцевим.

До певних позитивних моментів дистанційної освіти належить і можливість більш вільного планування свого часу здобувачами заочної форми навчання: не будучи щільно прив'язаними до графіка сесій, вони мають змогу обирати строки засвоєння лекційного матеріалу, адже всі конспекти лекцій (а часто і їх відео) розміщуються викладачами на відповідних платформах.

Висновки. Аналіз практичної творчо-педагогічної діяльності педагогів і здобувачів факультету музичного мистецтва ХДАК за умов дистанційної форми навчання свідчить, що організація цього процесу потребувала від усіх учасників навчального процесу кардинального перегляду традиційних підходів до його організації, розподілу часу, іншого, порівняно з очним, спілкуванням, планування проведення занять, певну зміну вимог до опанування студентами лекційних і практичних курсів, перегляд сталих форм подання теоретичного матеріалу викладачами. Проведення індивідуальних творчих занять у режимі он-лайн також потребувало від викладачів пошуків і знаходження у стислий час подекуди кардинально інших підходів щодо їх організації, а також, нерідко, зміни самої манери і стилю їх проведення. Відсутність безпосереднього контакту викладачів зі студентами зумовлює набагато більш концентровану самотійну роботу обох сторін навчального процесу: від викладачів — більш ретельної підготовки лекційних занять з обов'язковим постійним (щотижневим) викладенням у Google-класі нових текстів (конспектів) лекцій, завдань для самотійної підготовки студентів (посилання на доступні в Інтернеті музичний ілюстративний матеріал, навчальні посібники, наукові статті з відповідної проблематики тощо); від студентів — самотійного опрацювання поданого матеріалу та розподілу часу на засвоєння нового

матеріалу, більш творчого підходу під час підготовки до семінарських та/або практичних занять.

Практика швидкого впровадження системи дистанційного навчання продемонструвала, що цей процес має низку позитивних і негативних моментів.

Позитив полягає в більш вільному плануванні здобувачами й аспірантами часу підготовки і відвідання занять, отримання досвіду ведення діалогу не лише в усній, а й у письмовій формі, можливості більш щільно долучитися до сучасних форм набуття знань — не лише під час занять, що відбуваються «наживо» в навчальних аудиторіях, а й у режимі он-лайн, більш грамотне і багатопланове оволодіння як здобувачами, так і викладацьким складом можливостями Інтернету, творчий підхід до форм подання викладачами і засвоєння здобувачами теоретичного та практичного матеріалу. Безумовним позитивом є можливість організації численних наукових онлайн-конференцій, дистанційних фестивалів і конкурсів тощо.

Водночас у проведенні індивідуальних, дрібногрупових і поточних практичних занять виникають вельми значні складнощі, які внеможливають набуття студентами творчих освітніх програм всього спектру умінь і навичок, якими мають володіти музиканти-виконавці і диригенти. Отже, після остаточного подолання в Україні та світі наслідків COVID-19, дистанційні форми освіти, зокрема можливість спілкування за допомогою програм відеозв'язку, мають гармонічно і раціонально — для надання якомога більш вдалого поєднання із традиційними, напрацьованими десятиліттями, формами навчання — реалізовуватися в навчальному процесі.

Перспективи подальших досліджень полягають у теоретичному і практичному засвоєнні кращих надбань вітчизняних та зарубіжних педагогів-методистів і науковців, які працюють дистанційно в мистецькій, зокрема в музичній, сфері освіти, вивчення їхніх нових науково-методичних публікацій з цієї проблематики, накопичення теоретичних знань під час експериментування в проведенні індивідуальних, дрібногрупових і колективних онлайн-занять за всіма напрямками музично-виконавської, музично-наукової та музично-педагогічної діяльності та науково-методичне осягнення цього складного і, водночас, цікавого творчого процесу.

Список посилань

- Верховна Рада України. (2014, липень 16). *Про вищу освіту*: Закон України (№ 1556-VII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Власенко, І. Г. (2017). *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару*. (с. 12–14). http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf
- Гайденко, І. [Ігор Гайденко]. (2020, Грудень 30). *Intermedia*. [Відеозапис]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=h0Bu_6guh84
- Гайденко, І. [Ігор Гайденко]. (2020, Травень 20). *Opening*. [Відеозапис]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=TBIPQbXNDIU&t=60s>
- Гайденко, І. [Ігор Гайденко]. (2020, Червень 8). *Dance of planets*. [Відеозапис]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=JOWenAkMmbs>
- Гайденко, І. [Ігор Гайденко]. (2021, Квітень 21). *Evil and Good*. [Відеозапис]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=1Q1gX-Hinc0>
- Деканат Музичного Мистецтва. (2021) https://scontent.fhrk5-1.fna.fbcdn.net/v/t1.6435-9/198462271_1003081607166442_4359712192168345013_n.jpg?_nc_cat=109&ccb=1-3&_nc_sid=730e14&_nc_ohc=9MNpnZPmc_8AX8uTc_9&_nc_ht=scontent.fhrk5-1.fna&oh=0c58926df0f4900e304491802149e0f8&oe=60DB5824
- Денисюк, Ж. З. (2017). Культурне середовище інтернету у функціонуванні аксіосфери суспільства. *Культура України*, 58, 177–184.
- Кремень, В. Г. (2005). *Освіта і наука в Україні — інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати*. Грамота.
- Литвин, А. Ф. Дистанційне навчання у ЗВО. *Scientific Collection «Interconf»*, 3 (30), 62–65. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/4757/4712>
- Міністерство освіти і науки України. (2020). *Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки*. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
- Прибилова, В. М. (2013). Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. *Проблеми сучасної освіти: збірник науково-методичних праць*, 4, 27–36.
- Сльота, М. І. (2017). Дистанційне навчання: проблеми впровадження. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія*, Матеріали міжвузівського вебінару, 40–43. http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf
- Факультет музичного мистецтва. Кафедра хорového диригування та академічного співу. Матеріали кафедри. (2021). Харківська державна академія культури, офіційний сайт. https://ic.ac.kharkov.ua/navchannya/mm/hhd/hhd_m.html#m1
- Шейко, В. М., Кушнарченко, Н. М. (2020). Культуралізація і дигіталізація — ключові тренди вищої

- культуроологічно-мистецької та інформаційно-бібліотечної освіти. *Культура України*, 68, 63–79.
- Шуневич, Б. І. (2002). Дистанційна освіта: теорії індустріалізації викладання. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 5, 45–50.
- Шуневич, Б. І. (2011). Порівняльний аналіз ранніх зарубіжних теорій дистанційного навчання. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Педагогіка і психологія*, 2 (2), 105–108. <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2011/2/20.pdf>

References

- Dekanat Muzychnoho Mystetstva. (2021) https://scontent.fhrk5-1.fna.fbcdn.net/v/t1.6435-9/198462271_1003081607166442_4359712192168345013_n.jpg?_nc_cat=109&ccb=1-3&_nc_sid=730e14&_nc_ohc=9MNpnZPmc_8AX8uTc_9&_nc_ht=scontent.fhrk5-1.fna&oh=0c58926df0f4900e304491802149e0f8&oe=60DB5824 [In Ukrainian].
- Denysiuk, Zh. Z. (2017). The cultural environment of the Internet in the functioning of the axiosphere of society. *Kultura Ukrainy*, 58, 177–184. [In Ukrainian].
- Faculty of Music. Department of Choral Conducting and Academic Singing. *Materials of the department*. (2021). Kharkiv State Academy of Culture, official website. https://ic.ac.kharkov.ua/navchannya/mm/hhd/hhd_m.html#m1 [In Ukrainian].
- Haidenko, I. [Ihor Haidenko]. (2020, December 30). *Intermedia*. [Video recording]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=h0Bu_6guh84 [In Ukrainian].
- Haidenko, I. [Ihor Haidenko]. (2020, June 8). *Dance of planets* [Video recording]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=JOWenAkMmbs> [In Ukrainian].
- Haidenko, I. [Ihor Haidenko]. (2020, May 20). *Opening*. [Video recording]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=TBIPQbXNDIU&t=60s> [In Ukrainian].
- Haidenko, I. [Ihor Haidenko]. (2021, April 21). *Evil and Good*. [Video recording]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=1Q1gX-Hinc0> [In Ukrainian].
- Kremen, V. H. (2005). *Education and science in Ukraine — innovative aspects. Strategy. Realization. Results*. Hramota. [In Ukrainian].
- Lytvyn, A. F. Distance learning in higher education institutions. *Scientific Collection «Interconf»*, 3 (30), 62–65. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/4757/4712> [In Ukrainian].
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2020). *Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021–2031*. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> [In Ukrainian].
- Prybylova, V. M. (2013). Problems and advantages of distance learning in higher educational institutions of Ukraine. *Problemy suchasnoi osvity: zbirnyk naukovo-metodychnykh prats*, 4, 27–36. [In Ukrainian].

- Sheiko, V. M., Kushnarenko, N. M. (2020). Culturing and digitalization are key trends in higher cultural, artistic and information library education. *Kultura Ukrainy*, 68, 63–79. [In Ukrainian].
- Shunevych, B. I. (2002). Distance education: theories of industrialization of teaching. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity*, 5, 45–50. [In Ukrainian].
- Shunevych, B. I. (2011). Comparative analysis of early foreign theories of distance learning. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Pedahohika i psykholohiia*, 2 (2), 105–108. <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2011/2/20.pdf> [In Ukrainian].
- Slota, M. I. (2017). Distance learning: problems of implementation. *Dystantsiine navchannia yak suchasna osvitnia tekhnolohiia*, Materials of the interuniversity webinar, 40–43. http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf [In Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2014, July 16). *On higher education: Law of Ukraine (№ 1556-VII)*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [In Ukrainian].
- Vlasenko, I. H. (2017). *Distance learning as a modern educational technology: materials of the interuniversity webinar*. (pp. 12–14). http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 25.06.2021